

В. Лозо, доцент НЮА України

Правове регулювання боротьби із забрудненням навколишнього середовища в історії екологічного законодавства Європейського Союзу

До IV Державної думи (15 листопада 1912 — 6 жовтня 1917 рр.) було обрано 445 депутатів. Основними фракціями у ній були праві, октябристи, прогресисти, кадети. Від українських губерній до складу IV Державної думи увійшли 97 депутатів, з яких крайніх монархістів — 59, октябристів — 21, кадетів, прогресистів — 14, трудовиків — 1, соціал-демократів (більшовиків) — 2. У IV Державній думі неодноразово виникали гострі дебати з національної проблеми, зокрема з українського питання¹. Відволікаючи депутатів від розв'язання основних соціально-економічних і політичних питань, царський уряд завалив IV Державну думу безліччю другорядних законопроектів. Так, тільки за період 1912—1914 рр. на її розгляд було передано понад 2000 таких законопроектів.

Отже, незважаючи на негативне ставлення українських правих реакційних урядових кіл до Державної думи як законодавчого органу, царат не спромігся на її повну ліквідацію. За її допомогою царат «створював видимість участі народу у державному житті країни»². Існує і точка зору, згідно з якою Державна дума «за усіх її слабкостей та недоліків, що перешкоджали їй стати справжнім парламентом у західноєвропейському розумінні, все ж відіграла в історії Росії позитивну роль»³. Рішення про розпуск Державної думи було прийнято Тимчасовим урядом 6 (19) жовтня 1917 р., що зумовлювалося початком виборів до Установчих зборів. Декретом РНК радянської Росії було ліквідовано Канцелярію колишньої Державної думи та її Тимчасового комітету⁴.

Надійшла до редколегії 18.02.05

¹ Див.: Третья Государственная дума. Материалы для оценки ее деятельности. — СПб., 1912. — С. VII. Ця книга містить найдетальнішу інформацію про всі напрями діяльності III Державної думи.

² История отечественного государства и права: Учебник / Под ред. О. И. Чистякова. — М., 1996. — Ч. 1. — С. 297.

³ Лаптева Л. Е., Нерсесянц В. С., Пархоменко Н. Б., Скрипичев Е. А. Вказ. праця. — С. 149. Див. також: Шацillo К. Ф. Первая Государственная дума // Отечественная история. — 1996. — № 4. — С. 60.

⁴ Див.: Декреты Советской власти. — М., 1957. — Т. I. — С. 252.

Глобальні *катастрофи*, які загрожують людству, за своєю природою можуть бути поділені на *еволюційні* (об'єктивні і не визначені у часі) та *антропогенні*, які загрожують нам вже зараз, і ми за них відповідальні повною мірою. Так, ядерна катастрофа (застосування зброї, ядерна енергетика) може знищити і цивілізацію, і біосферу. Екологічна ж катастрофа вже на порозі.

Існує багато офіційних матеріалів¹, які свідчать про надзвичайно важку екологічну обстановку в Україні, Росії та інших країнах СНД. У багатьох економічно розвинутих країнах вона ще важча.

Надзвичайно небезпечним стає *навколоземний простір*. Туди вже виведено понад 3000 т різноманітних матеріалів, які зіштовхуються, дробляться. Прогнози такі, що через 20—30 років вихід у космос стане маломожливим.

Неблагополучно і з *атмосферою*. За ХХ ст. через діяльність людини на 30 % збільшилася кількість вуглекислоти в атмосфері, не кажучи вже про такі токсичні відходи, як сірчистий газ, окисли азоту та ін. Якщо цей процес продовжуватиметься, то внаслідок парникового ефекту та танення полярних льодів значно підвищиться рівень Світового океану. Відомо, що 90 % населення Землі живе в прибережних районах, які при цьому будуть затоплені.

Забруднено *Світовий океан*. У нього щороку потрапляють десятки мільйонів тонн нафти, яка покриває плівкою колосальні площі і перешкоджає поглинанню вуглекислоти з повітря. Скидаються відходи, що містять пестициди, важкі метали, радіоактивні речовини і тисячі інших токсичних компонентів. Радіоактивність Світового океану за останні десятиліття збільшилася вдвічі.

Отрууються *прісні поверхневі та підземні води*. В 1994 р. в ріки Росії, у тому числі сполучені з Україною, було скинуто 60 куб. км стічних вод, з них нормативно очищених тільки 2,6 куб. км. Гранично припустимі концентрації забруднюючих речовин перевищено у десятки і сотні разів.

¹ Див.: Брусиловский С. А. Эсхатология: мифы и реальность // Дельфис. — 1996. — № 1 (6).

Сильно забруднено *грунти*. Наприклад, у 1994 р. в Москві забруднення в 46 разів перевищувало гранично припустиме, а у деяких промислових районах сумарний індекс забруднення сягав 300.

Особливу небезпеку становлять *радіоактивні відходи*. Так, скидання радіоактивних відходів ПО «Маяк» у Челябінській області (Росія) набагато перевищило викиди при Чорнобильській катастрофі в Україні.

Територія, зайнята *лісом*, скорочується за рік на площу, яка дорівнює Швейцарії, а замість лісу з'являється пустеля. Колосальна кількість земель підтоплена, еродована, засолена.

Все це позначається на здоров'ї людей. В Росії у 1994 р. лише 14% дітей визнано здоровими. По Україні ця статистика невідома.

Вважається, що людина існує за рахунок матеріально-енергетичного та інформаційного обміну із середовищем. При такому обміні задовольняються первісні потреби людини. Їй необхідне штучне середовище, що ускладнюється. Вторинні потреби безмежно ростуть із розвитком цього середовища. Йдеться про вибір пріоритетів, висловлюючись словами Е. Фромма, «мати або бути». *Вся сучасна цивілізація спрямована на задоволення потреб*, які безмежно ростуть, в основному *надлишкових*. Якщо припустити, що країни, які розвиваються, наздоженуть за рівнем життя розвинуті, це буде означати загибель найближчим часом і тих, й інших від екологічної катастрофи.

Сучасна соціологія розділяє світові держави на три рівні: 1 — основні ресурси становлять копалини, енергоносії, територія та чисельність населення, акцент робиться на важку та видобувну промисловість; 2 — основні ресурси: трудові навички та психологічні установки населення, упор робиться на електроніку, молекулярну хімію та біотехнологію; 3 — основні ресурси: нові ідеї та інтелектуальний рівень еліти суспільства. Очевидно, що екологічну проблему можна вирішити тільки спільними зусиллями всіх трьох категорій країн. І для України, яка явно не належить до третього з перелічених рівнів держав, особливо важливо врахувати правовий досвід боротьби із забрудненням та його втілення в екологічній політиці і законодавстві ЄС.

У той же час небагато вчених торкаються цієї проблематики. Так, перші системні дослідження міжнародно-правової охорони навколишнього середовища належать О. Колбасову¹. А Тимошенко розпочала історичний підхід до цього питання². Розгляду динаміки розвитку

¹ Див.: Колбасов О. С. Международно-правовая охрана окружающей среды. — М., 1982.

² Див.: Тимошенко А. С. Формирование и развитие международного права окружающей среды. — М., 1986.

та сучасного стану справ присвячено праці К. Бекашева¹. Однак історичний досвід ЄС в галузі правової боротьби із забрудненням природного середовища майже не висвітлено. Заповненню цих прогалин і присвячена дана стаття.

Ставлення людини до навколишнього середовища в цілому зводиться до *двох видів впливу: вилучення* речовини та енергії з компонентів природного середовища та привнесення речовини та енергії в компоненти природного середовища. Відтак, поряд із перспективою виснаження природних ресурсів виникає проблема шкідливих викидів та забруднення навколишнього середовища.

Негативні ефекти антропогенної діяльності зумовлені головним чином якісними відмінностями кругообігу речовин у штучних системах порівняно з природними екологічними системами. В екологічних системах кругообіг більш замкнутий; в господарських — *утилізується тільки органічна частина природної речовини*, а більша її частка повертається до біосфери, наділена шкідливими фізико-хімічними властивостями.

Можна виділити *два шляхи боротьби із забрудненнями*. Перший — очищення шкідливих викидів, що принципово не вирішує проблему, але породжує супутню проблему знищення твердих відходів та відстоїв. Другий шлях полягає в технологічній імітації природних процесів з повною утилізацією біологічно шкідливих речовин. Але через важкість урахування економічного збитку від забруднення навколишнього середовища даний шлях є нібито неконкурентоспроможним, оскільки витрати на освоєння «чистої технології» можуть перевищувати вартість додаткової продукції, одержуваної від «відходів». Однак при реальному підході «економія» на технології обертається для суспільства чистим екологічним збитком. Урахування реального екологічного збитку дало змогу Європейському Союзу вивести стратегію «чистої технології» на належний рівень.

Так, вже в Першій екологічній програмі ЄС на 1973–1977 роки (ОJ С 112 20.12.1973 р. 1) в спеціальному розділі були заплановані розміри зменшення забруднень, встановлювалася процедура оцінки несприятливого впливу на природу, визначались види ризику, які викликало забруднення для здоров'я людей та навколишнього середовища, з'ясувалися джерела забруднення і регламентувався обмін інформацією між створюваними мережами нагляду та контролю стану навколишнього середовища.

¹ Див.: Бекашев К. А. Роль ООН в кодификации и прогрессивном развитии международного экологического права // Труды МГЮА № 1/1997. — С. 146–152; Международное публичное право / Под. ред. Бекашева К. А. — М., 1998.

Особливу роль у правовому забезпеченні охорони морів від забруднення зіграла Гельсінська конвенція 1974 р. про охорону навколишнього середовища Балтійського моря (ОJ L 073 16.03.1994 р. 2, (переглянута в 1992 р.) ОJ L 073 16.03.1994 р. 20). 28 липня 1993 р. для сприяння розпорядженню Ради № 613/91 був виданий регламент Комісії про застосування поправок до міжнародних конвенцій: 1974 р. про безпеку життя в морі та 1973 р. про запобігання забрудненню від суден (ОJ L 194 03.08.1993 р. 5). Регламент Ради від 21 листопада 1994 р. на виконання рішення 747 ІМО (18) закріпив порядок проведення виміру тоннажу нафтових танкерів (ОJ L 319 12.12.1994 р. 1). У 1998 р. вийшло Спеціальне повідомлення № 3/98 щодо виконання Комісією політики і дії ЄС стосовно водяного забруднення, супроводжуване відповідями Комісії (у відповідності з другим розділом параграфа 4 статті 188с Договору про ЄС) (ОJ C 191 18.06.1998 р. 2).

З метою виявлення та класифікації джерел забруднення 24 червня 1975 р. Рада прийняла рішення про перелік забруднювачів, які підлягають вивченню відповідно до Першої екологічної програми (ОJ C 168 25.07.1975 р. 4). Координації дій ЄС по боротьбі із забрудненням була присвячена рекомендація Комісії 1976 р. державам-членам, запрошеним для того, щоб відвідати міжурядову зустріч у Барселоні (76/51/ЕЕС. ОJ L 009 16.01.1976 р. 35).

Друга програма діяльності в галузі навколишнього середовища на 1978–1982 роки (76/51/ЕЕС. ОJ L 009 16.01.1976 р. 35) розвивала основні принципи та напрямки екологічного законодавства відповідно до досвіду їхньої практичної реалізації за минулий період.

До 1983 р., коли була прийнята Третя програма, попередження забруднення навколишнього середовища стають домінантою екологічної стратегії ЄС (76/51/ЕЕС. ОJ L 009 16.01.1976 р. 35).

Проблеми погіршення навколишнього середовища спонукали ЄС закріпити в Четвертій екологічній програмі (1987–1992) (ОJ C 328 07.12.1987 р. 1), що заснування суворих стандартів для захисту навколишнього середовища стає вже не варіантом, але імперативом розвитку з акцентом на забезпеченні обов'язкового застосування чинного екологічного законодавства про контроль впливу на навколишнє середовище всіх «речовин» та «джерел» забруднення та про відвернення забруднення в джерелі. Окрема увага зверталася на ефективне виконання чинних директив Ради про індустриальне забруднення атмосфери та боротьбу з прісноводним та морським забрудненням, наприклад, директиви 76/464/ЕЕС Ради від 4 травня 1976 р. про забруднення, викликане деякими небезпечними речовинами, скинутими у водне навколишнє сере-

довище Співтовариства (ОJ L 129 18.5.1976 р. 23); директив про заходи запобігання отруєнню природи токсичними викидами, отруйними та небезпечними відходами, особливо у разі трансграничного забруднення або переходу з одного елемента навколишнього середовища в інший із ризиком для здоров'я людини; про попередження індустриальних нещасних випадків (ОJ L 230 5.8.1982 р. 1). Ставилося завдання запобігання в джерелі шумових забруднень, шкоди від ядерної радіації.

Особливо Програма застерігала встановлення та додержання стандартів якості навколишнього середовища й екологічності промислових виробів. Установлення стандартів стало необхідним для визначення основних принципів колективного управління навколишнім середовищем континенту, формулювання чітких правил боротьби із забрудненням, наділення відповідальних осіб та інстанцій повноваженнями дозвільного або заборонного характеру¹.

Значну роль у боротьбі із забрудненням навколишнього середовища в ЄС відіграють і правові режими, які включають встановлення виражених принципів, норм, правил і процедур прийняття рішень, на основі яких сподівання держав-членів сходяться в даній галузі екологічних відносин². Цікавим прикладом забезпеченого примусовою силою режиму охорони вод від забруднення, що не припускає прийняття нових нормативних стандартів, є Паризький меморандум порозуміння про портовий державний контроль, укладений у 1982 р. між 11 прибережними державами ЄС, а також Фінляндією, Норвегією і Швецією. Основна його мета — введення і гармонізація офіційної портової державної інспекції суден відповідно до стандартів, закріплених в шести головних морських конвенціях, учасниками яких стануть зацікавлені сторони. Суднам, на яких будуть виявлені вади, що «відкрито загрожують безпеці, здоров'ю і навколишньому середовищу», не буде дозволено виходити в море, крім дуже обмежених обставин, наприклад, для продовження ремонту в обладнаному для цього порту. У Франції був заснований Комітет державного портового контролю

¹ Див.: Patricia Birnie. International Environmental Law: Its Adequacy for Present and Future Needs // The International Politics of the Environment: An Introduction. Actors, Interests and Institutions. — Oxford: Clarendon press, 1992. — P. 51–85.

² Див.: Stephen D. Krasner. Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables // Stephen D. Krasner (ed.) International Regimes. — Ithaca: Cornell UP, 1983. Огляд теорії режимів у цілому див.: Stephan Haggard and Beth A. Simmons. Theories of International Regimes // International Organization, 41 (1987), p. 491–517. Про режими щодо навколишнього середовища див.: Oran R. Young. International Cooperation: Building Regimes for Natural Resources and Environment. — Ithaca: Cornell UP, 1989.

з комп'ютерним центром накопичення результатів інспекцій із доступом через Інтернет для міжпортового повідомлення. Секретаріат обслуговує уряд Данії. Це низковитратна установа, що передбачає формальний режим співробітництва в забезпеченні примусового вирішення проблем, у тому числі в екологічному аспекті, але не міжнародний режим, що створює нові легальні права та обов'язки для сторін-учасниць¹.

П'ята програма політики і дії ЄС щодо навколишнього середовища і стійкого розвитку (ОJ С 138 17.05.1993 р. 1) констатувала, що вся людська діяльність, економічна і соціокультурна, впливає на біофізичний світ, сама зазнає його впливу і має основою якість відносин між суспільством і навколишнім середовищем. Тому спроможність керувати станами цієї взаємодії визначає потенціал подальшого економічного і соціального розвитку.

Регламент Ради від 23 березня 1993 р. встановлював порядок оцінки і контролю щодо ступенів небезпеки існуючих речовин (ОJ L 084 05.04.1993 р. 1). Регламентом Комісії від 12 жовтня 1999 р. вводилися подальші тестові вимоги для імпортерів або виготовлювачів певних пріоритетних речовин, як передбачалося розпорядженням Ради по оцінці і контролю ступеня ризику щодо існуючих речовин (ОJ L 265 13.10.1999 р. 11).

З огляду на особливе значення для Європи природного регіону альпійських гір у 1996 р. приймається Угода про охорону Альп (Альпійська конвенція) (ОJ L 061 12.03.1996 р. 32). У 1998 р. був складений Протокол приєднання князівства Монако до Конвенції про охорону Альп (ОJ L 033 07.02.1998 р. 22). У 1999 р. укладено Угоду між ЄС і Республікою Словенія щодо системи екопунктів, яку слід застосовувати до словенського транзитного руху через Австрію (ОJ L 182 16.07.1999 р. 21).

19 березня 1987 р. вийшла директива Ради 87/217/ЕЕС щодо запобігання і скорочення забруднення навколишнього середовища азбестом (ОJ L 085 28.03.1987 р. 40). Директива Ради 96/61/ЕС від 24 вересня 1996 р. була спрямована на інтеграцію зусиль по контролю і запобігання забрудненню (ОJ L 257 10.10.1996 р. 26). 31 травня 1999 р. Комісія прийняла рішення щодо анкетного опитування, яке стосується директиви Ради 96/61/ЕС щодо об'єднаного запобігання забрудненню і контролю (ІРРС) (*виконання директиви Ради 91/692/ЕЕС*) (1999/391/ЕС. ОJ L 148 15.06.1999 р. 39). 17 липня 2000 р. відповідно до ст. 15 директиви Ради 96/61/ЕС було прийнято рішення Комісії про впровадження Європейського реєстру забруднюючої емісії (ЕРЕР) (2004/4791/ЕС. ОJ L 192 28.07.2000 р. 36).

¹ Див.: *George Kasoulides*. Paris Memorandum of Understanding: A Regional Regime of Enforcement // *International Journal of Estuarine Coastal Law*, 5 (1990), 191; *Lowe A. V.* A Move Against Substandard Shipping // *Marine Policy*, 6 (1982), 326.

Директиву Європейського парламенту і Ради 1999/45/ЕС від 31 травня 1999 р. було присвячено узгодженню законів, інструкцій та адміністративних заходів держав-членів, які стосуються класифікації, пакування і маркування небезпечних препаратів (ОJ L 200 30.07.1999 р. 1). Рішення Європейського парламенту і Ради № 1753/2000/ЕС від 22 червня 2000 р. встановлювало схему контролю емісії CO₂ новими легковими автомобілями (ОJ L 202 10.08.2000 р. 1).

Особливо закріплено в історії екологічного законодавства ЄС регулювання трансграничного забруднення. Проблема трансграничного забруднення набула глобального значення і спочатку стала міжнародно-правовою, тому що була пов'язана насамперед із відносинами суверенних держав. І національне законодавство по регулюванню цієї проблеми набуло ролі, похідної від міжнародних правил.

Регулювання цієї екологічної проблеми засобами міжнародного права почало вимагати постановки і вирішення низки юридичних завдань. Передусім, необхідна була юридична кваліфікація цього явища як правомірного або протиправного. Корінною ознакою неправомірності є наявність заподіяння збитку. Теорія і практика міжнародного права кваліфікують як протиправне будь-яке істотне заподіяння збитку одній державі діями на території або під контролем іншої держави. Про це свідчать норма міжнародного звичаєвого права, сучасне розуміння державного суверенітету, здійснення якого не повинно обмежувати законні права інших держав (*принцип 21 Стокгольмської декларації*).

Іншим завданням стало встановлення джерела трансграничного забруднення — заподіювача трансграничного збитку. І міжнародне право було покликано закріпити однакову методіку і засоби ідентифікації джерел збитку.

Порушення принципу незаподіяння збитку тягне за собою міжнародну відповідальність заподіювача збитку. Проте встановлення факту збитку та ідентифікація джерела не обов'язково свідчать про прямий намір. Збиток може статися внаслідок правомірних дій однієї або декількох держав. Тут може йтися про об'єктивну відповідальність, особливо у разі використання джерел підвищеної небезпеки. Не існує загальновизнаної норми про відшкодування будь-якого неумисно заподіяного збитку, і це питання вирішується спеціальними угодами. Оптимальним шляхом може стати розробка конвенціональних норм на базі результатів природничонаукових досліджень характеру і законності взаємодій у навколишньому середовищі.

Особливу проблему становлять матеріальна відповідальність і відшкодування збитку, заподіяного трансграничним забрудненням. До труднощів встановлення джерела і виду відповідальності додава-

лося визначення точної частки участі кожного заподіювача, оскільки трансграничний збиток може бути сукупним результатом.

Важливим видавався і вибір процесуальної процедури відшкодування трансграничного збитку. Міжнародна практика пропонує три підходи: 1) розгляд на рівні міждержавних відносин; 2) розгляд на рівні цивільно-правових відносин; 3) створення гарантійних фондів для компенсації збитку жертвам забруднення. Але стосовно трансграничних забруднень жодний із цих підходів був неприйнятний. Ефективним засобом у даному випадку виступили превентивні заходи, і вони відіграють все більшу роль в охороні навколишнього середовища засобами як національного, так і міжнародного права.

Прогресивний розвиток міжнародного права пішов шляхом конвенційного регулювання. Від судової процедури, заснованої на звичаях і принципах загального права, держави переходять до більш точної регламентації шляхом укладання договорів. Проте договори часом мають локальну або субрегіональну дію. Багатосторонні угоди універсального характеру покликані встановити основні правила.

На відміну від міжнародного права ЄС має верховенство і пряму дію в державах-членах ЄС.

З огляду на взаємозалежність економічного розвитку країн ЄС і сполучені з ним загальні екологічні проблеми при зберіганні державного суверенітету країн-членів надзвичайно актуальною ставала проблема правового регулювання трансграничного повітряного забруднення і переміщення виробничих відходів по території суверенних держав. Вперше на загальноєвропейському рівні це питання було поставлено Женевською конвенцією 1979 р. про трансграничне повітряне забруднення дальньої дії, а прийняте на її основі рішення впорядковувало спільні зусилля щодо регламентації цієї проблеми (ОJ L 171 27.06.1981 р. 11, 13. Зміни (ОJ L 181 04.07.1986 р. 2); ОJ L 149 21.06.1993 р. 16; ОJ L 326 03.12.1998 р. 35). Рішення Ради від 15 липня 1980 р. порушило питання і приписало низку заходів по боротьбі з трансграничним повітряним забрудненням, зокрема, діоксидом сірки (ОJ С 222 30.08.1980 р. 1). 12 червня 1986 р. Рада прийняла рішення щодо укладення Протоколу про довгострокове фінансування спільної програми контролю й оцінки дальнього перенесення забруднень в Європі (ЕМЕР), доданого до Женевської конвенції 1979 р. про трансграничне повітряне забруднення дальньої дії (86/277/ЕЕС. ОJ L 181 04.07.1986 р. 1, 2). У 1993 р. до Конвенції 1979 р. був також доданий Протокол про контроль за емісіями окисів азоту або їхніх трансграничних потоків (ОJ L 149 21.06.1993 р. 14, 16), а в 1998 р. — Протокол про подальше скорочення емісій сірки (ОJ L 326 03.12.1998 р. 34, 35).

Низку актів ЄС було присвячено підходам до вирішення проблеми трансграничного екологічного ризику та індустріальних нещасних випадків. Рішення Ради від 16 жовтня 1989 р. встановлювало керівні принципи зменшення технологічних і природничих видів ризику (ОJ С 273 26.10.1989 р. 1). У 1998 р. були укладені Конвенція про трансграничні наслідки індустріальних нещасних випадків і Декларація Європейського Союзу щодо компетенції (ОJ L 326 03.12.1998 р. 1, 6).

Певним результатом та істотним кроком вперед стала Базельська 1993 р. конвенція про контроль трансграничного пересування небезпечних відходів та їхньої ліквідації (ОJ L 039 16.02.1993 р. 1, 3), схвалена від імені ЄС рішенням Ради від 22 вересня 1997 р., із внесенням поправок, установлених у рішенні III/1 Конференції сторін Конвенції (97/640/ЕС. ОJ L 272 04.10.1997 р. 45, 46), і додатком Протоколу 1993 р. щодо контролю за емісією окисів азоту або їхніх трансграничних потоків (ОJ L 149 21.06.1993 р. 14, 16), Протоколу 1998 р. про подальше скорочення емісій сірки (ОJ L 326 03.12.1998 р. 34, 35).

Попереджувальний характер у цьому відношенні мало Рішення PARCOM 96/1 1998 р. про поступове скорочення використання гексахлоретану в промисловості кольорових металів (ОJ L 096 28.03.1998 р. 41, 42).

На додаток до зазначених актів була укладена Конвенція про трансграничні ефекти індустріальних нещасних випадків, і прийнята Декларація ЄС щодо компетенції (ОJ L 326 03.12.1998 р. 1, 6).

Сучасна Шоста екологічна програма 2002 р. (ОJ L 242, 10.9.2002, р. 1) у проєкті мала назву «Навколишнє середовище 2010 — наше майбутнє, наш вибір» і при визначенні стратегічних підходів до вирішення екологічних завдань, у тому числі і боротьби із забрудненням, зробила спеціальний акцент на необхідності відновлення законодавства ЄС про боротьбу із забрудненням природи, а також імплементації і забезпечення примусовою силою екологічного законодавства ЄС. І значним кроком у цьому напрямку стала Директива Європарламенту і Ради 2004/35/ЄС від 21 квітня 2004 р. про екологічну відповідальність у зв'язку з попередженням і відновленням збитку навколишньому середовищу (ОJ 2004 L 143/56), яку намагалися прийняти майже 15 років. Вона присвячена цивільно-правовій відповідальності за заподіяння екологічного збитку. Це свого роду «вінець» реалізації принципу «забруднювач — сплачує» в екологічній політиці ЄС.

Еволюція правових основ боротьби із забрудненням природи і практичні кроки щодо їх здійснення розпочаті ЄС з урахуванням планетарних масштабів і тривалих перспектив становлення стійкого розвитку, а тому можуть бути надійними орієнтирами і для України.